

Almanac de Interlingua

Numero 9 – Julio 2010

Editor: Cláudio Rinaldi (almanacdeinterlingua@yahoo.com.br)

Le tres interlinguas

Le anno es 1903. Es calorose le debattos re un ancian question que finalmente comencia a trovar su curso: le lingua auxiliar international. Con le bon acceptation de Volapük e de Esperanto, il pare que Europa habera in breve tempore un solution definitive pro su difficultate de communication international. Nove linguas auxiliar es propositae die post die. Idiom Neutral es de facile apprentissage e ha como avantage un vocabulario plus recognoscibile, lo que attrahe multe volapükistas. Zamenhof rectifica alcun deficientias de su idioma pro satisfacer al criticos, ma le usatores ja non accepta reformationes. Le cordes es inflamate, le rationalitate menacia abandonar le discussiones.

In medio a iste scenario explosive, un professor italian publica un articulo in un revista de mathematicas. Su suggestion es que on debe lassar iste inutile debattos. Le ration es simple: le lingua auxiliar international ja existe!

Le latino es tunc le lingua cultural le plus traditional del continente. Inseniate in le scholas ante centennios, le idioma del romanos es ancora vivente in documentos, inscriptiones, publicationes scientific e ceremonias religiose. Tote homine culte lo cognosce al minus in superficie, post que su parolas superviva in le linguas romanic e in ultra impregna le idiomas germanic e slavic. Ecce, dunque, le simple e sol solution.

Il es ver que aprender le latino demanda troppo tempore. Su stylo es archaic e su grammatica abhorrente, con declinationes intricate e centos de formas verbal. Ma Giuseppe – io prende le libertate de nominar per su prenomine a iste sympathetic senioreto italian (assi io lo imagina) –, ille es un entusiasta del scientias exacte e propone liberar le belle idioma ancestral de tote su inutile cargo de flexiones. Giuseppe ha justo fabricate le *interlingua*!

Le pedemontese Giuseppe Peano (1858-1932) ganiava notorietate per le valor philosophic de su studios mathematic. Al culmine de su brillante carriera academic, ille habeva le idea le plus original del historia interlinguistic: simplificar un idioma natural de ample divulgation.

Un genio? Forsan non tanto, ma il es factio que usque tunc nemo habeva habite le idea de simplificar un lingua existente in vice de construer uno totalmente nove. Assi, on non besonia nove dictionarios – suffice utilizar le abundante dictionarios de latino e converter su parolas sequente le orientationes mathematic de Peano. Le flexiones se substitue per un grammatica toto synthetic, plen de prepositiones, particulas e verbos auxiliar. Le parolas se ordena de modo clar e directe, formante phrases moderne e facilmente comprensibile per le *intelligentsia* europeae.

A iste puncto, le movimientos pro Volapük e Idiom Neutral es ja morte. Le majoritate de lor adherentes supporta le nove latino e su *Academia pro Interlingua*, un continuation del academia volapükiste. Ma le furia creative del constructores de linguas non cede. Surge Ido, e le esperantistas lo rejecta tamben, originante un schisma irreconciliabile. Con iste lingua, nasce le idea de conciliar le linguas auxiliar schematic e naturalistic in un sol idioma.

Le Prime Guerra Mundial disvia le attentiones. Il ha cosas plus urgente con que preoccupar se. Le ascension del communismo in Russia mitte tote le cosas slavice – Esperanto incluse – sub suspicion. Le proxime evento debe attendre le anno 1922, quando le baltogermano Edgar de Wahl publica su projecto interlinguistic. Minus schematic que Ido, le morphologia de Occidental valorisa le richessa major del classic lexico latin: le radices verbal. Un breve conjuncto de regulas provide que substantivos e adjectivos deriva regularmente de verbos sin que le parolas se disfigura, resultante in un lingua altemente natural e comprensibile pro le personas culte. Ecce que tamben Edgar – ex-volapükista e consiliero grammatical de Zamenhof – placiava su genialitate al servicio del interlinguistica. Ben que permeate de parolas german, Occidental guarda plus similitudine con le francese, le lingua le plus *fashion* de celle periodo quando le organisationes de portata mundial comencia a florescer e tamben quando le inseniamento del latino comencia a declinar.

Nate intra le territorio imperial russe, Edgar von Wahl (al dextra; 1867-1948) habeva le germano como lingua native. Ille formulava un systema que permette le derivation al mesme tempore regular e natural de parolas a partir de radices verbal latin. In nulle altere lingua planate on trovava un compromisso tanto perfecte inter le schematismo e le naturalismo romanice: le si-cognite “Regula de Wahl” ha solmente sex exceptiones: *ceder, seder, mover, tener, verter* e *venir*.

Multe idistas es attracte a Occidental, que va ganiante popularitate. Le latino de Peano ja non pote concurrer con le dynamic idioma de de Wahl quando veni le Secunde Grande Guerra, e a su fin le tertie grande interlingua. Nunc le trauma magne del mundo es le nazismo, e le cosas german es que debe evitar se. Occidental non servi plus.

Anno 1951. Le *International Auxiliary Language Association* publica su conclusiones de un travaglio de vinti-cinque annos. Create pro analysar e eliger le melior alternativa inter le projectos ja existente, IALA non resisteva al temptation de edificar su proprie lingua auxiliar. Occidental non esseva sufficientemente natural ancora: le lingua mundial deberea continer plus flexiones verbal, substantivos terminate per

vocales thematic e tote sorta de irregularitates derivational. In compensation, su aspecto visual ganiarea un belle aere italianesc sin perder le tradition orthographic grecolatin, conservate con tante zelo per le angleses e franceses.

Pro ingressar al vocabulario del nove interlingua, un parola deberea apparer in tres idiomas natural inter le “linguas de controllo” – un concepto nove e un tanto complexe, proque le gruppo includeva cinque idiomas, ma on considerava le espaniol e le portugese como un sol lingua. Viste que le tunc director de IALA, Alexander Gode, cognosceva ambe idiomas iberic – lo atesta su manuales *Spanish at Sight* e *Portuguese at Sight*, publicate in 1943 – le sol ration possibile pro iste unification es que le regulas se organisava de tal maniera que le parolas francese e italian quasi sempre prevalerea – un mentalitate comprensibile si on prende in consideration le distribution de prestigio inter le linguas europeas in le prime medietate del 20e centennio. In ultra, le anglese solo participa con le parolas ab origine grecolatin o francese medieval, lo que exclude grande parte de su lexico.

Le linguista francese André Martinet (supra; 1908-1999) commandava le IALA inter 1946 e 1948. In opposition al germano Alexander Gode-von Aesch (1906-1970), ille credeva que, in vice de inventar un nove lingua, il esserea plus avantageose perfectionar le idioma Occidental, linguisticamente satisfactori e ja ben divulgate. Ma Gode assumeva le direction e faceva prevaler su version ultranaturalistic del interlingua.

Alcun positiones de IALA es certamente discutibile, ma on debe recognoscer tamben su virtutes. Patrocinate per *businessmen* statunitense, le association remaneva toto neutral, empleante colaboradores ab differente nationalitates e respectante su opiniones. Su patronessa, le esperantista Alice Vanderbilt Morris (1874-1950), acceptava que le conception del interlingua deveniva plus e plus naturalistic, mesmo que illo contrariava su opinion personal. Le inclusion del russo e del germano como linguas de controllo secundari es tamben un concession importante al populos europeas central e oriental, mesmo que le participation de iste linguas se limita a ratificar le elementos grecolatin trovate in le linguas romanic.

Con su propaganda de comprehension sin studio previe, le interlingua de IALA attrahe adherentes de Occidental e se appropria del denomination *Interlingua*. Le lingua de Peano resta plus cognite per *Latino sine Flexione*, ab le titulo del articulo in que illo esseva primo presentate; lo de Edgar de Wahl se rebaptisa *Interlingue* per qui ancora lo supporta, un insuccesso colpo de marketing pro divulgar le idea de universalitate, ben que *Occidental* sia un designation plus honeste.

Initialmente, Interlingua habeva le mesme scopo que Latino sine Flexione: le divulgation scripte de material scientific. Su idealisatores jammais debe haber imaginate que, con le processo de globalisation, le communication international non remanerea

exclusive a un elite cultural. Non solo le information passa a circular de modo non-hierarchical como tambien le population median, cuje cognoscentias linguistic es plus limitate, passa a comunicar se con gente de altere pais.

Del puncto de vista politic, le surgimento de Interlingua approfunda le polarisation inter le lingua auxiliar schematic e le naturalistic. Le linguas minus radical perde spatio, annullante le possibilitate de un via medie. Durante que le duo grandes duella, un lingua natural attinge lo que nulle idioma haveva successe antea: le status de lingua universal. Universal, in iste caso, non significa simplemente euroamerican, ma vermente planetari. Le establimento del anglese se debe certo al imperio colonial britannic e al domination economic statounitese, ben que le impressionante simplicitate e malleabilitate de iste idioma tambien collaborava – poc idiomas ha incorporate un quantitate tanto grande de parolas estranier a su vocabulario quotidian. A illo se accresce le sorte, ja que justo le anglese haveva le suprematia al momento in que le globalisation occurreva – Esperanto e Interlingua perdeva su grande opportunitate historic quando illos optava per combatter se un al altere in vice de combatter lor oppositor linguistic commun.

De tote modo, Interlingua conserva al minus quatro bon rationes pro continuar essente studiate e utilisate. Primo, admissa que difficilmente on lo adoptara como lingua universal un die, le interlinguistas propone que illo servi de lingua-ponte pro le apprentissage del altere idiomas romanic. Secundo, le disveloppamento del Union Europee aperiva un nove porta pro Interlingua, que sonia esser empleate como idioma continental e eliminar le principal dispendio de celle organisation – le traductiones. Tertio, servi de inspiration pro le insatiabile inventores de linguas auxiliar international, inclusive inter altere gruppos linguistic – Slovianski es tanto natural que su difficultate de apprentissage compete con le proprie russo! E ultimo, Interlingua es un hobby accessibile pro qui ama le universo latin ma non es tanto erudite al puncto de studiar le latino ipse.

Le Patre Nostre in latino classic e in le tres interlinguas

Latino classic

Pater noster qui es in caelis
Sanctificetur nomen tuum
Adveniat regnum tuum
Fiat voluntas tua
Sicut in caelo et in terra
Panem nostrum quotidianum da nobis hodie
Et dimitte nobis debita nostra
Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris
Et ne nos inducas in tentationem
Sed libera nos a malo.

Occidental/Interlingue

Patre nor, qui es in li cieles
Mey tui nómine esser sanctificat
Mey tui regnia venir
Mey tui vole esser fat
Qualmen in li cieles talmen anc sur li terre
Da nos hodie nor pan omnidial
E pardona nor débites
Qualmen anc noi pardona nor debitores
E ne inducte nos in tentation
Ma libera nos de lu mal.

Interlingua/Latino sine Flexione

Patre nostro qui es in celos
Que tuo nomine fi sanctificato
Que tuo regno adveni
Que tuo voluntate es facto
Sicut in celo et in terra.
Da hodie ad nos nostro pane quotidiano
Et remitte ad nos nostro debitos
Sicut et nos remitte ad nostro debitores
Et non induce nos in tentatione
Sed libera nos ab malo.

Interlingua de IALA

Patre nostre, qui es in le celos
Que sia sanctificate tu nomine
Que veni tu regno
Que sia facite tu voluntate
In le celo como etiam super le terra.
Da nos pan nostre quotidian hodie,
E pardona a nos nostre debitas
Como nos pardona los a nostre debitores,
E non duce nos in tentation,
Sed libera nos del mal.

Alcun ligamines interessante

http://en.wikipedia.org/wiki/Interlingua_and_eligibility_of_international_words: iste articulo de Wikipedia in angese re le eligibilitate de parolas international pro Interlingua es satis complete.

http://ia.wikipedia.org/wiki/Regula_de_tres: le articulo de Wikipedia in Interlingua re le mesme thema presenta ancora alcun informationes extra.

http://www.interlingua.com/historia/diverse/interview_con_martinet.htm: ecce un interview de 1998 con André Martinet, in que illo parla re su relation con IALA e con le version definitive de Interlingua.

Constantinopole in le centro del mundo commercial

Articulo publicate in le revista História Viva, numero 74, traducte a Interlingua per Gibrail Waltrick Caon.

Inter le IXne et XIInde seculos, Constantinopole esseva le major centro cultural del mundo. Le setas et specierias, conspiciscite in omne Europa, abundava in le mercatos del citate. Le ecclesias del capital byzantin impressionava le viagiatores con lor mosaicos. In le collegios et monasterios, le classicos grec era copiate in manuscriptos que serviva de base pro omne editiones moderne de Platon, Homero, Aristoteles et multe alteres.

Dum Europa Occidental viveva un periodo de relative stagnation intellectual et economic, le Imperio Byzantin dispunctava como un regno de prosperitate et opulentia. In plen Medioevo, Byzantio manteneva vivente le ideal de poter et gloria create per le Imperio Roman. Un nove potencia brillava super le Mediterraneo, ma nunc al Oriente. Le fin del Imperio Roman del Occidente esseva officialmente decretate in 476, quando le ultime soberano latin, Romulo Augusto, esseva deposte per le barbaro Odoacro. Ab celle momento, Constantinopole ha devenite le nove Roma. Il non ha morate ut, ab 527, le imperator del Oriente, Justiniano, initiava un campania pro reconquirer le provincias perdite.

Con le augmentation del population, le cumulo de tributos ha crescite, processo que comenciava in le VIIIme seculo, post le fin del ultime epidemia de peste in 747 et ha ganiate fortia con le expansion territorial del IXne et Xme seculos. In ille periodo, le circulation de monetas anque ha augmentate, indicativo de que le commercio se fortificava. Le *numisma*, moneta aurate create per le imperator Constantino Grande in le IVte seculo, continuava si valorisate como al epocha de su surgimento. In le centro de ille politicas de revitalisation esseva le imperator. Considerate un selecto de Deo, ille zelava per le ben-esser del servitores, reduceva le impostos in caso de catastrophe, aperiva le cellarios public quando il habeva fame et se effortiava pro mantener le precio del tritico et, itaque, del pan accessibile ad grande majoria del population de Constantinopole. Le soberanos byzantin se sentiva heredes del Imperio Roman et ha conservate le titulo de *basileus*, equivalente grec del imperator latin. Nemo dirigeva le parola al monarca, nisi indirectemente, nemo le toccava, omnes le salutava prostrante se con le fronte al solo. Tal era le popularitate del soberanos del dynastia macedonian que

in 1042 le residentes de Constantinopole ha facte justitia con lor manos al saper de un essayo de colpo contra le imperatrice Zoe. In celle anno, su filio adoptive Michael Vte ha essayate abducer la del palatio pro governar sol. Sapente del trama, le multitudine del capital ha prise le defensa del vetere imperatrice, ha deposte Michael et le ha cecate. Un demonstration de loyaltate que ha facte de Byzantio le major potentia del epocha.

Gratias ad su localitate privilegiate, le Imperio Byzantin deveniva le centro del commercio inter le Oriente et le Occidente in Medioevo, et Constantinopole, le puncto ubi le routes commercial de tres continentes se trovava. Omne ille expeditiones commercial convergeva ad Constantinopole, ma de ille puncto non passava: le Mar Nigre era le cassaforte del byzantinos et illic le estranieros venite del sud non habeva permission pro commercialisar. Byzantio, sed, non era solmente un centro de reception de merces. Multe del productos que arrivava ad Constantinopole suppliva mercatos in alibi in le mundo. Il era lo que eveniva con le specierias, perfumos et setas que, venite ab Oriente, ab Constantinopole, era vendite pro omne Occidente. Attracte per ille puissantia economic, mercatores de diverse regiones ha comenciate ad installar se in Constantinopole ab le Xme seculo.

Primo il esseva le judeos et syrios, que tosto esseva accompagnate per amalfitanos et venetianos. Cata un de ille gruppos frueva de qualcun sorta de privilegio. Le venetianos, per exemplo, esseva beneficiate per un reduction de impostos ab 992. Ancora in le Xme seculo, le mercatores russe conquireva practicamente libertate total de commercialisar con Constantinopole. Ad illo, illes besoniava vix haber authorisation official de su princes et resider ex le muralias del capital byzantin, ubi esseva allogiate in le quartiere de San Mames. Lor principal activitate era le traffico de sclavos. Illes se beneficiava del exemption total de impostos, et cata mercator habeva directo de exportar seta per un valor basse. Al fin, mercatores bulgare vendeva cera, melle et lino. Le major parte del productos entrava in Byzantio per le portos disjicite per le citates litoranee del imperio. Le organisation de ille postos commercial era complexe. Le vascellos anchorava in un quay, appellate *skala* per le byzantinos, ubi on discargava lor merces. In le citates portuari plus importante, cata *skala* era separate del resto del porto per un muro et equipate con un boteca et cameras pro hospitar le mercatores. Il habeva anque depositos pro le merces in transitu. Le *skala* plurimo era controlate per un officio de *kommerkion*, que postulava le taxa que le mercatores deberea pagar pro facer negotios in le citates del imperio. Le conjuncto del porto era clause per un systema de grillias, ma ille palissada non era un barriera intransponibile. Plurimo le portos restava apud le quartiers commercial et le mercatores qui disbarcava in le *skalai* transitava per le citate. Le commerciantes estranier se installava in le *emboloi*, porticos ubi restava botecas que faceva de ille local punctos privilegiate de cambiamentos. Constantinopole continuarea ad occupar un loco de distacco in le commercio mundial usque le initio del XIIIte seculo, quando le cavalleros del Quarte Cruciata ha saccheate le citate in 1204. Ille attacco ha marcate le fin del etate aurate de Byzantio, que nunquam plus retornarea ad recuperar su antique poter.

Con le cadita de Roma, le capital byzantin, marcate per le mixtion del culturas christian et roman, ha passate ad esser le ambiente propitie pro le preservation del classicos grec. Byzantio, sed, non deveniva le protector de ille patrimonio per le simple facto de esser proxime del antique citates-stato grec. Ille labor de preservation ha facte parte de un effortio consciente del sages byzantin pro presentar se al mundo como le legitime herede de Platon et Aristoteles. Le cerca de ille ligamine con le passato esseva reinfortiate durante le periodo que restava cognoscite como Renascentia Macedonian, inter le IXne et Xme seculos. Solmente le textos selectionate per le eruditos de ille periodo esseva preservate, lo que monstra que le comprehension que noi ha hodie del

cultura grec classic esseva modellate per le scribas ad servicio del politica del imperatores del dynastia del macedonianos. Interessatissime in mathematica, le califa Al-Mamun ha mandate traducer innumere textos scientific, quomodo le legato grec ha arrivate ad ample sectores del mundo medieval per le manos del arabes. Ille programma de traductiones faceva parte de un ideologia que cercava distaccar le excellentia intellectual del grecos antique in opposition al mediocritate del grecos christian byzantin. Altere importante contribution del byzantinos pro le preservation del legato grec esseva le translitteration, in le IXne seculo, del vetere manuscriptos redacte in litteras majuscule rotunde pro litteras minuscule. Le generalisation del minuscule esseva un importante innovation, nam permitteva copiar plus in haste et ad minor custo un numero major de manuscriptos. Al mesme tempore, ha facilitate le lectura, semel le minuscule introduceva le separation de parolas, le accentuation et le punctuation.

Respecto al stylo

Interlingua admittit plus que un orthographia (*psychographar* o *psicografar*), plus que un prononciation (*ek-se-lén-sia* o *eks-tsel-lén-tsia*) e plus que un stylo de redaction (*celle auto* o *ille auto*). A alcun usatores del lingua les place le latinismos (*et, an, etiam, nam*); a alteres le flexiones verbal natural (*son, facte, viste, concludere*); a alteres ancora un syntaxe plus germanic o plus romanic (*un difficile labor* o *un labor difficile*).

Assi como le editor respectara sempre le stylo textual de su collaboratores, ille expecta que su stylo redactional sia respectate in caso de reproduction de contento.

Reproducer le textos e imagines del Almanac de Interlingua es licite, gratuite e stimulate, sub le demanda de non alterar los e de sempre mencionar le fonte.

Errores de digitation, de grammatica o de contento potera esser informate per e-posta. Le correctiones essera publicate in un edition futur.

Un correction tardive

In le articulo *Le cursa vertical*, publicate in le edition de martio (numero 6), on graphava erroneemente le nomine del ancian urbe Constantinopole. Le secunde elemento del composition ha in Interlingua le forma *-pole*, con origine in le parola grec *polis*, ‘urbe’, e se trova tamen in *metropole, necropole, acropole, megalopole, Neapole* e *Tripole*. In celle texto, on utilisava le forma portugese *Constantinopla*.

Le parola *polis* es cognate tamen a conceptos minus obvie como *policia*, del latino *politia*, ‘administration civil’; *politica*, del greco *polites*, ‘citadano’; e *propole* (o *propolis*), del greco *propolis*. Originalmente, iste ultime parola designava le portas de un urbe, ma le romanos lo utilisava pro designar tamen le cera recoperiente le porta de un apiculario a fin de proteger lo contra fungos e bacterios. Ancora plus curiose es le connexion etymologic de *polis* con le parola sanskrit *pur*, de equal signification, presente in le nomine malay *Singapura*, le ‘urbe del leon’.